

Osman Zeki Üngör Ve Türk Müzik Eğitimi Katkıları

Osman Zeki Üngör and its Contributions to Turkish Music Education

Buğra Koçak*

ÖZET

Osman Zeki Üngör, İstiklal Marşı'nın bestecisidir. 1880-1958 yılları arasında yaşamıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde, Opera Orkestrası'nda baş kemancı, Saray Orkestrası'nda baş kemancı ve şef olarak görev almıştır. Cumhuriyet'in kurulduğu sıralarda Riyaset-i Cumhur Orkestrası (Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası) başkanlığına getirilmiştir. Zeki Üngör, Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet döneminde yaptığı çalışmalarla Türk müzik eğitimine önemli katkılarda bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: İstiklal Marşı, müzik eğitimi, şarkı, marş.

ABSTRACT

Osman Zeki Üngör is the composer of the Independence March of Republic of Turkey. He lived between the years of 1880 and 1958. He has been assigned as a chief violinist of Opera Orchestra as well as of conductor and chief violinist of Palace (Saray) Orchestra in period of Ottoman Empire. He was promoted as a conductor of Presidency Symphony Orchestra at early times of declaration of Republic. Zeki Üngör has made significant contributions to Turkish Music education through his works conducted during the age of Ottoman Empire as well as early times of Republic.

Keywords: Independence March, music education, song, march.

1. Giriş

Mustafa Kemal Atatürk, İzmir Kız Öğretmen Okulu'ndaki bir konuşmasında (14 Kasım 1925) öğrencilerden birinin "Hayatta musiki lazım mıdır?" sorusu üzerine şunları söylemiştir:

"Hayatta musiki lazım değildir. Çünkü hayat musikidir. Musiki ile alakası olmayan mahlukat insan değildir. Eğer mevzu-i bahs olan hayat, insan hayatı ise musiki behemehal vardır, musikisiz hayat zaten mevcut olamaz. Musiki hayatın neş'esı, ruhu, süruru ve her şeyidir. Yalnız musikinin nev'i şayan-ı mütalaadır" [1].

Atatürk'ün yine sanatla ilgili bir başka deyişi de, 1930 yılında kalabalık bir heyet önünde yaptığı bir konuşmada şöyle yer almaktadır:

"Efendiler, hepiniz mebus olabilirsiniz, bakan olabilirsiniz, hatta Cumhurbaşkanı olabilirsiniz fakat san'atkar olamazsınız" [2]

Mustafa Kemal Atatürk, "Florya Köşkü'nde Gece Toplantısında (19 Temmuz 1936)" yaptığı bir konuşmasında da şu sözleri söylemiştir:

"Güzel sanatlarda muvaffakiyet; bütün inkılapların muvaffak olduğunun en kat'i delilidir. Bunda muvaffak olamayan milletlere ne yazık ki. Onlar, bütün muvaffakiyetlerine rağmen medeniyet alanında yüksek insanlık sıfatıyla tanınmaktan daima mahrum kalacaklardır" [1]

Böylece, Mustafa Kemal Atatürk'ün bu değerlendirmeleri ve önderliğiyle Cumhuriyet döneminde güzel sanatların her dalında olduğu gibi, müzik alanında da önemli çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Osman Zeki Üngör de bu çalışmaların içerisinde bulunan bestecilerden biridir.

2. Osman Zeki Üngör

İstiklal Marşı'nın bestecisi, orkestra şefi ve solist kemancı olan Osman Zeki Üngör, 1880 yılında İstanbul Üsküdar'da doğmuştur. Osman Zeki Bey, Şekerci Hacı Bekir ailesinden Hüseyin Bey'in oğlu, Muzika-i Hümayun'daki

* Buğra Koçak, Dr., Ankara

fasl-ı cedid'i kuran santuri Miralay Hilmi Bey'in torunu ve besteci Ekrem Zeki Ün'ün babasıdır. Beşiktaş Askeri Rüşdiye'sinde okuyup, Muzika-i Hümayun'a onbir yaşındayken kaydolmuştur. Osman Zeki Bey'in yeteneği, Sultan II.Abdülhamit'in dikkatini çektiği için özenle yetiştirilmiştir. Hüseyin Bey'den, İtalyan Pepini Gaito'dan, Fransız Vondra Bey'den keman dersi, Safvet Atabinen ile d'Aranda Paşa'dan müzik bilgisi dersi olarak ilk Türk konser kemancısı olarak yetişmiştir. Hocası Vondra Bey'den sonra Opera Orkestrası'na baş kemancı olarak tayin edilmiştir. Padişaha verdiği keman konserlerinin çok beğenilmesinden dolayı genç yaşta binbaşılığa kadar yükselmiştir. [3], [4], [5] Safvet Atabinen'in idaresindeki Saray Orkestrası'nda baş kemancı olarak görev yapmıştır. Safvet Bey'den sonra orkestra şefliğine getirilmiştir. Bu sıralarda, özel keman dersleri verdiği gibi devlet okullarında, özellikle de İstanbul Erkek Muallim Mektebi'nde müzik öğretmenliği yapmıştır.

Onun zamanında ilk kez bir Türk orkestrası Avrupa konser turnesine çıkmıştır. Böylece, 17 Aralık 1917'den 31 Ocak 1918'e kadar saray orkestrası ile Viyana, Berlin, Dresden, Münih, Peşte ve Sofya'ya giderek konserler vermiştir. Bu konserlerde, Beethoven'ın 3. Senfonisi *Eroica*, Wagner'in *Prelude-Parsifal'i*, Weber'in *Oberon Uvertürü* gibi eserler seslendirilmiştir. Cumhuriyet'in kurulduğu sıralarda Riyaset-i Cumhur Orkestrası (Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası) başkanlığına getirilmiş, Musiki Muallim Mektebi'nin (Müzik Öğretmen Okulu) de müdürlüğünü yapmıştır. Ankara Cebeci'deki Konservatuvar binasını ve konser salonunu

yaptırmıştır. Riyaset-i Cumhur Orkestrası ile verdiği konserlerle halkın müzik eğitimi için çalışmıştır. 7 Haziran - 5 Eylül 1926'da gemiyle Güney ve Kuzey Avrupa limanlarını dolaşarak konserler vermiştir.

1934'te emekliye ayrılan Osman Zeki Üngör İstanbul'a dönmüş ve 24 yıl Moda'daki evinde yaşamıştır. 28 Şubat 1958 yılında öldüğü zaman cenaze merasiminde özel izinle İstiklal Marşı çalınmıştır. [3],[6],[4],[7],[8],[9]

3. Başlıca Besteleri:

Türkiye Cumhuriyeti'nin Milli Marş'ı olan İstiklal Marş'ının sözleri Mehmet Akif Ersoy'a bestesi Osman Zeki Üngör'e aittir. Armonizasyonu Edgar Manas'ın, bando düzenlemesi İhsan Servet Küncer'indir. 1922 Eylül ayında bestelenmiştir. Zamanla Ali Rifat Çağatay, Ahmet Yekta Mardan, İsmail Zühdü Kuşçuoğlu, Zati Arca ve diğer müzisyenlerin besteledikleri İstiklal marşlarının yerine geçmiş ve devletin resmi marşı olmuştur. [5]

Osman Zeki Üngör'ün İstiklal Marş'ından başka, Asakir-i Şahane Marş'ı (çoksesli), Hamidiye Marş'ı (Şeh-i alem, meh-i Enver Hünkarım sensin), İlim Marş'ı, Azm-ü Ümid Marş'ı, Töre Marş'ı, Çocuk Marş'ı, Cumhuriyet Marş'ı (Saray Orkestrası'nın Ankara'da 11 Mart 1924'te verdiği ilk dinletide çalınmıştır), Her Adımda Çığnediğin Bu Toprak (marş), Gençlik Marş'ı, Kız Liseleri Marş'ı, Süngümü Marş'ı, Türk Marş'ı, Yeni Harfler Marş'ı, Bir Güzel Kız Salıncakta (orkestra için, plağa alınmıştır), Gurur Marş'ı ve çocuk şarkıları bulunmaktadır. [4], [5], [8]

بصره مارش

Malumat Dergisi, Rumi 1313, Müzik Ekleri.
Asakir-i Şahane Marşı

4. Kitapları

Osman Zeki Üngör, 1341 (1925) yılında İstanbul'da Osmanlıca olarak basılan *Çocuklara Teganni Dersleri* adlı kitabında, bestelemiş olduğu bazı çocuk şarkılarına da yer vermiştir. Bu kitabın önsözünde Üngör, ilkokullarda müzik eğitimi konusundaki düşüncelerini ve buradan hareketle kitabı yazmaktaki amacını *Mukaddime* (önsöz) başlığı altında şöyle açıklamıştır:

"Bu kitap, ilk mektepte musikinin vazifesi yalnız terbiye-i bediiyye vermek olduğu nazarı itibara alınarak yazılmıştır. Onun içinde öyle etraflı malumat-ı musikiye aramak doğru değildir. Gayemiz musikiye yeni başlayan çocuğa bu fennin tekniğini değil, zevkini temin etmektir. Nev'inden hemen hemen ilk teşebbüs olan bu küçük eserin bence bütün kıymeti, musiki muallimlerimizi bu işlenmemiş mevzu üzerinde düşünmeye sevk edebileceği ihtimalindedir. Binaenaleyh bunu ortaya atmakla bir iddia değil, sade bir intizar ifade etmiş olduğuma bilhassa işaret ederim. Ankara 21 Mart 1341" [10] *Osmanlıca olan bu metin, Prof. Dr. İnci Koçak tarafından sadeleştirilmiştir.*

Daha rahat anlaşılabilmesi bakımından günümüz Türkçe'siyle ifadesi de şu şekildedir:

"Bu kitap, ilkokulda müziğin görevinin, yalnız sanatsal değeri olan bir eğitim vermek olduğu göz önüne alınarak yazılmıştır. İçinde öyle, kapsamlı müzik bilgisi aramak doğru değildir. Amacımız müziğe yeni başlayan çocuğa bu sanatın tekniğini değil, zevkini vermeyi sağlamaktır. Türünün hemen hemen ilk örneği olan bu küçük eserin bence bütün değeri, müzik öğretmenlerimizi bu işlenmemiş konu üzerinde düşünmeye yönlerebileceği ihtimalindedir. Bundan dolayı, bunu ortaya atmakla bir sav değil, sade bir beklenti ifade etmiş olduğuma özellikle işaret ederim."

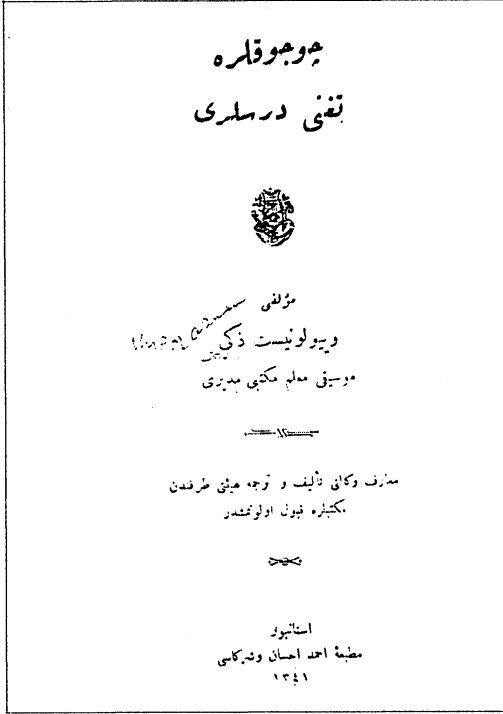
O. Zeki Üngör, *Çocuklara Teganni Dersleri* adlı eserinde, "Şarkı Söylenirken Dikkat Edilecek Noktalar" başlığı altında şunları yazmıştır:

1. Rahat, serbest ve doğru durmalı, yahut oturmalı.
2. Ayakta durulurken *hazır ol* vaziyetinde durulmalı.
3. Şarkı söylenirken, ses ne kadar yükselirse yükselsin yüzün tabii vaziyetini değiştirmemeli.
4. Eldeki kitap veya kağıt öyle bir şekilde tutulmalı ki, sesin çıkmasına mani olmasın.
5. Dar elbise ve bilhassa yakası dar elbise giymemeli.
6. Derin nefes almalı fakat tabiiikten çıkmamalı.
7. Nefes alırken omuzları sun'i bir şekilde kaldırmamalı.
8. Şarkının kelimeleri ortasında nefes almamalı.
9. Nefes alırken cümlelerin son sadasını kısaltarak vakit kazanmalı.
10. Daima nefes idare etmesini öğretmeli, bilhassa yüksek sesler için.
11. Katiyen bütün kuvvetle bağırılmamalı.

[10]

Osman Zeki Üngör'ün kitabındaki çocuk şarkılarının tamamına yakını, kendisi tarafından bestelenmiştir. Bu şarkılar ve söz yazarları şöyledir:

Hasta Leylek- Güfte: İhsan İlhami,
 Kuğular- Güfte Behiç Enver, Deniz Feneri-
 Güfte: Behiç Enver, Dargın Arkadaş- Güfte:
 İhsan İlhami, Gece Gündüz Hep Bizim İçin
 Uğraşlılar-Güfte: İhsan İlhami, Ninni- Güfte:
 İhsan İlhami, Gece- Güfte: İhsan İlhami,
 Sabahki Tatlı Rüzgarın- Güfte: İhsan İlhami,
 Kış- Güfte: İhsan İlhami, Bir Küçük
 Bahçıvanım- Güfte: Sadreddin Celal, İlim
 Marşı- Güfte: Ali Ulvi, Artık Sustu Şakrak
 Sesin- Güfte: İhsan İlhami, Gelen Geçene Acıklı
 Bir Sesle-Güfte İhsan İlhami, Mini Mini Pek
 Sevimli Bir Davulum Var- Güfte: İhsan İlhami,
 Kelebek Kelebek Ey nazlı Hoş Bebek- Güfte:
 İhsan İlhami, Askerlik Oyununda Hep Benim
 Borazan Başı-Güfte: İhsan İlhami, Güneş Doğar
 Tepelerden Uyanır Kuşlar- Güfte: İhsan İlhami,
 Vaktaki Yavrucaklar Nazlıca Uyurlar- Güfte:
 Ali Ulvi; Nakilli (nakleden): Viyolonist Zeki,
 İşte Güneş Batıyor- Güfte: Sadreddin Celal, Öt
 Öt Ey Kuş Sabahleyin Uyanan- Güfte: Ali Ulvi,
 Dinleyin Kırlardan Hoş Bir Ses Geliyor-Güfte:
 İhsan İlhami, Benim Küçük Kitapçığım Pek
 Tertemiz- Güfte: İhsan İlhami, Uzaklarda
 Kaynaşır Beyaz Köpükler- Güfte:İhsan İlhami,
 Her Adımda Çıgırdığın Şu Toprak-Güfte: Ali
 Ulvi, İlkbahar-Güfte:Yazılmamış, Azim- Güfte:
 İhsan İlhami, Çiçekler Diyor ki- Güfte: İhsan
 İlhami, Arı-Güfte: İhsan İlhami, Zil Çaldı
 Dersler Bitti Şimdi Tatil Var-Güfte: İhsan
 İlhami, Vatan Acısı- Güfte: İhsan İlhami,
 Bahar- Güfte: Ali Ulvi, Bülbül- Güfte: Ali Ulvi,
 Avcı- Güfte: Behiç Enver, Akşam Rüzgarı-
 Güfte Behiç Enver, Bir Kızın Duası- Güfte:
 Behiç Enver.

1925 yılında basılan kitabının kapağı.
Üzerinde şunlar yazmaktadır:

Çocuklara Tegnani Dersleri
Müellifi
Viyolonist Zeki
Musiki Muallim Mektebi Müdürü

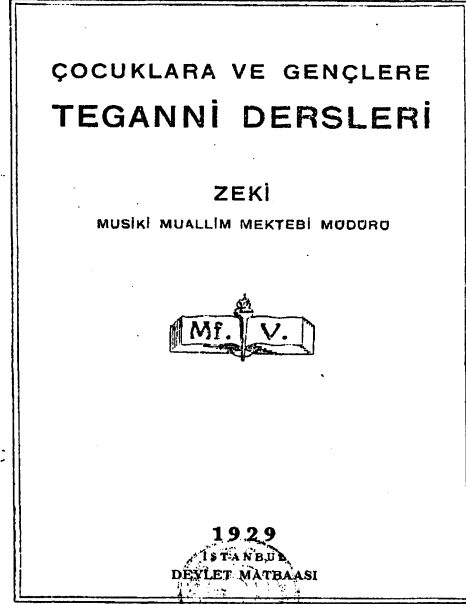
Maarif Vekaleti telif ve tercüme
heyeti tarafından mekteplere
kabul olunmuştur

İstanbul
Matbaa-i Ahmed İhsan ve Şürekası
1341

O. Zeki Üngör kitabında (s.4-43), *Notalara Dair Talim* başlığı altında, temel müzik teorisi ile ilgili bilgiler de vermiştir. *Çocuklara Tegnani Dersleri* adı altında Osmanlıca olarak 1341/1925 yılında basılan bu kitabı, *Çocuklara ve Gençlere Tegnani Dersleri* adı altında 1929 yılında yeni harflerle tekrar yayımlanmıştır. Üngör, bu kitabının önsözünde şunları yazmıştır:

“Bu eserin bundan dört sene evvel intişar eden (yayımlanan) ilk tab’ı (baskısı), bir hamlede bütün mevcudu tükenecek kadar, büyük bir rağbet gördü. Bu hal, memleketimizdeki musiki ihtiyacının ne kadar derin olduğunu gösterir. Benim gibi, hayatını bu yüksek ve ilahi san’ata vakfeden bir meslek

hadimi (hizmetkarı) için, bu ihtiyaç karşısında elleri bağlı durmak, mesleğin bizzat kendisine hürmetsizlik olurdu. Bu düşüncenin sevgiyle eserimi, mündericatinı (içeriğini) her yaştaki çocuk ve gençlerin seviye ve ihtiyaçlarına tekabül edecek surette çoğaltarak, yeni baştan meslektaşların nazarı istifadelerine arz ediyorum.” [11]

1929’da tekrar basılan kitabın kapağı

Zeki Üngör’ün bu kitabının 1929 yılı baskısında yer alan bir takım eklemeler aşağıda belirtilmiştir:

1. Şarkı söylerken dikkat edilecek noktalar başlığı altında verilen maddelere, 12. madde eklenmiştir: “Birlikte şarkı söylenirken arkadaşların seslerine de kulak vermeli.”
2. Eklenen şarkı ve marşlar: İstiklal Marşı, Yeni Harfler Marşı, Mektep Vakti Yaklaştı, Çoban (Gounod), Vatan Hasreti (Alman şarkısı), Kuzu (Alman şarkısı), Kız Liseleri Marşı, Bahar (Saint-Saens), Münacat (Haendel), Türk Marşı, Karagöz, Gençliğe Marş (Gounod), Gece (Offenbach), Songül (İrlanda şarkısı), Bayrak Marşı, Gençlik Marşı, Türk Vatanı (Alman şarkısı), Gurur, Ninni (Mozart), Kuzuların Keyfi, Kemanım.

YENİ HARFLER MARŞI

Beste : Zeki

A O U I
E O Ü İ
B C Ç D F
G H J K L
M N P R S
Ş T V Y Z

Harf devriminden sonra çocuklar için yazdığı
Yeni Harfler Marşı

بہ کو چوک کتاب ہم بک تر تین ،
بعضی دور دور بعضی ، باک آرزوی کولر ؛
نہ قدر سووم اونی بن بلسہ کولر ؛
بعضی سویل طائلی طائلی حکبہار .
ایجنده سوسل ، کوزل دسلرہ وار ،
بک آودو اک سوسکی بر آرقاداش
باہرق اکلیہم آقشامہ قدار ؛
ہر شیشی ہب او او کرہ تہر باواش باواش .

-۳۸-

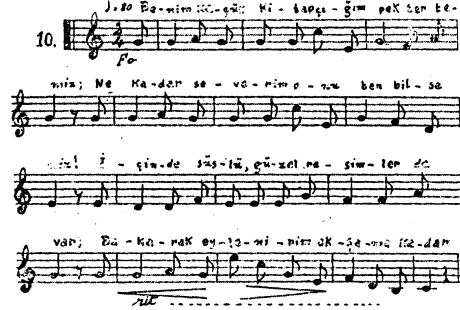
1925 yılında Osmanlıca basılan, "Çocuklara
Teganni Dersleri" isimli kitabında yer alan
şarkılardan, Kitabım şarkısı

KİTABIM

13

Güfte : Jhsan Jhhami

Beste : Zeki

I
Benim küçük kitapçığım tertemiz,
Nekadar severim onu ben bilseniz!
İçinde süslü, güzel resimler de var,
Bakarak eğlenirim akşama kadar!

II
Ciddi durur bazı, pek az yüzü güler;
Bazı söyler tatlı tatlı hikâyeler.
Bana odur en sevgili bir arkadaş,
Her şeyi o öğretir yavaş yavaş.

1929'da yeniden Türkçe olarak basılan
kitabında yer alan, Kitabım şarkısı

5. Sonuç

Osman Zeki Üngör, Osmanlı İmparatorluğu döneminde yetişmiş, önemli müzik adamlarımızdan biridir. İlk Türk konser kemancısı olan Zeki Üngör, Opera Orkestrası'nda baş kemancı, Saray Orkestrası'nda baş kemancı daha sonra şef ve devlet okullarında müzik öğretmeni olarak görev yapmıştır. Ayrıca, özel keman dersleri vererek pek çok öğrenci yetiştirmiştir. Şefliği sırasında ilk kez bir Türk orkestrası Avrupa konser turnesine çıkmıştır. Cumhuriyet'in ilanıyla Riyaset-i Cumhur Orkestrası başkanlığına getirilmiş ve ayrıca Musiki Muallim Mektebi'nin de müdürlüğünü yapmıştır.

İlk çok sesli eserlerini Osmanlı İmparatorluğu döneminde vermiş olan Zeki Üngör, daha sonra Cumhuriyet döneminde, çeşitli marşlar ve çocuklar için eğitim amaçlı şarkılar bestelemiştir. Bu şarkılar ile çocuklara vatan sevgisi, doğa sevgisi, müzik sevgisi, insan sevgisi aşılamayı amaçlamıştır. Ayrıca orkestra konserleri vasıtasıyla halka, çok sesli müziği sevdirmeye ve tanıtmaya çalışması da, müzik eğitimine verdiği önemi bir kez daha göstermektedir.

6. Kaynaklar

1. Atatürk'ün Kültür ve Medeniyet Konusundaki Sözleri. **Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını**, Sayı: 37: 98-99,117, Ankara (1990)
2. Gencosman, K. Z. Atatürk Ansiklopedisi Türkiye Cumhuriyeti Siyasi Tarihi, **May Yayınları** ,10: 150, İstanbul (1971)
3. [Gazimihal, M. R. Türk Askeri Müzikaları Tarihi, **Maarif Basımevi**, 131,139, İstanbul (1955)
4. Öztuna, Y. Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi, **Kültür Bakanlığı** , 2: 471, Ankara (1990)
5. Oransay, G. Batı Tekniğiyle Yazan 60 Türk Bağdar, **Küç Yayını** , 13,19, Ankara (1965)
6. Uçan, A. Türk Müzik Kültürü, **Evrensel Müzikevi** , 85, Ankara (2005)
7. Sözer, V. Müzik ve Müzisyenler Ansiklopedisi, **Remzi Kitabevi** , 2: 820, İstanbul (1986)
8. Üngör, E. Türk Marşları, **Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları**, 11: 145, 64, Ankara (1966)
9. Kaygısız, M. Türklerde Müzik, **Kaynak Yayınları** , 292-293, İstanbul (2000)
10. (Üngör), O.Z. Çocuklara Teganni Dersleri, **Matbaa-i Ahmet İhsan ve Şürekası**, 2, 34, İstanbul (1341/1925)
11. (Üngör), O.Z. Çocuklara ve Gençlere Teganni Dersleri, **Devlet Matbaası**, 41, İstanbul (1929)